

Michał Rogoż

Nauczyciel-bibliotekarz – przygotowanie do zawodu*

Ogólnopolska konferencja poświęcona problematyce przygotowania do zawodu nauczycieli-bibliotekarzy została zorganizowana przez Centralny Ośrodek Metodyczny Studiów Nauczycielskich oraz Katedrę Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. W obradach uczestniczyło 79 osób – nauczyciele akademicy z 13 ośrodków kształcących bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej na poziomie wyższym, przedstawiciele Centrum Ustawicznego Kształcenia Bibliotekarzy, Wojewódzkich Ośrodków Metodycznych Studiów Nauczycielskich oraz bibliotek Krakowa. Głównym celem konferencji było poszukiwanie metod, form i środków służących lepszemu przygotowaniu studentów bibliotekoznawstwa do przyszłej pracy zawodowej często wiążącej się z realizowaniem określonych funkcji pedagogicznych i wychowawczych.

Otwarcia konferencji dokonał Rektor Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie prof. dr hab. Feliks Kiryk. W mowie powitalnej zwrócił uwagę na rolę, jaką pełnią w dzisiejszych czasach nowoczesne biblioteki, dobrze zarządzane i obsługiwane przez odpowiednio wykwalifikowany personel. Jego Magnificencja zapewnił, że sprawa kształcenia nauczycieli-bibliotekarzy jest ważna dla rozwoju edukacji, a zatem również i dla władz krakowskiej WSP.

W pierwszym dniu obrady prowadzili: prof. dr hab. Andrzej Notkowski (WSP – Kraków), prof. dr hab. Marcin Drzewiecki (UW) i prof. dr hab. Jerzy Ratajewski (UŚ), drugiemu dniu konferencji przewodniczyli: prof. dr hab. Hanna Tadeusiewicz (UŁ), prof. dr hab. Franciszek Mincer (WSP – Bydgoszcz) i prof. dr hab. Jerzy Jarowiecki (WSP – Kraków). W przeciągu dwóch dni obrad wygłoszono 24 referaty oraz przeprowadzono szereg interesujących dyskusji.

Prof. dr hab. Jerzy Jarowiecki – kierownik Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej IFP WSP w Krakowie przedstawił referat *Akademicka edukacja*

* Konferencja, Kraków 7–8 listopada 1996. (Wersja skrócona niniejszego sprawozdania została zamieszczona w „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej” 1996, nr 4, s. 18–20).

bibliotekarzy szkolnych w okresie transformacji. Zostały tu omówione wszystkie krajowe ośrodki kształcące na poziomie wyższym bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej. Analizie porównawczej poddano programy i plany kształcenia realizowane przez poszczególne placówki. Szczególną uwagę zwrócono na zagadnienia pedagogiki, psychologii, dydaktyki bibliotecznej oraz praktyk zawodowych w programach studiów. Przedstawiono potencjał kadrowy uczelni kształcących studentów bibliotekoznawstwa w kontekście restrykcyjnego stanowiska Rady Szkolnictwa Wyższego, wymagającej ośmiu profesorów lub doktorów habilitowanych do utrzymywania samodzielnego kierunku magisterskiego. Referent zwrócił uwagę, iż istnieje konieczność uregulowania koncepcji kształcenia na poziomie licencjackim z zapewnieniem drożności studiów: pomaturalne-licencjackie, (wyższe zawodowe) – magisterskie. W wystąpieniu tym uznano za pilne precyzyjne określenie minimum programowego w celu osiągnięcia porównywalności studiów magisterskich, jak i również realizacji odpowiedniego pensum godzin przeznaczonych na przedmioty niezbędne do uzyskania uprawnień pedagogicznych. Autor konkluduje, iż zachodzi potrzeba prowadzenia prac badawczych, zmierzających do aktualizowania i unowocześniania programów i planów nauczania, co winno być zadaniem Zespołu Kierunkowego Bibliotekoznawstwa COMSN.

Prof. dr hab. Jerzy Ratajewski (UŚ) wskazał na nieodzowność wykorzystywania we współczesnej dydaktyce form tradycyjnych, takich jak: wykład, rozmowa, referat, dyskusja, pokaz. Uznał, że pomimo szerokiej propagandy na rzecz nowoczesnych środków nauczania nie należy zapominać o istniejących już od wielu lat sprawdzonych formach przekazywania wiedzy, szczególnie tej wymagającej logicznego kojarzenia faktów i wyciągania odpowiednich wniosków.

Prof. dr hab. Franciszek Mincer (WSP – Bydgoszcz) w wystąpieniu: *Nauczyciel-bibliotekarz jako problem interdyscyplinarny. Między historią a filologią*, zaznaczył potrzebę uporządkowania terminologii w bibliologii i informacji naukowej. Panujące obecnie w tym zakresie niejasności są nie tylko problemem przy tworzeniu prac badawczych, ale także stanowią istotne utrudnienie w procesie przekazywania wiedzy studentom. Autor uważa, iż przyszli nauczyciele-bibliotekarze, oprócz ukończenia studiów na kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowa, powinni także uzyskać tytuł magisterski z innej dyscypliny nauki.

Prof. dr hab. Józef Szocki (WSP – Kraków) w referacie *Nowe idee w akademickim kształceniu bibliotekarzy szkolnych* dokonał analizy tego zagadnienia w kontekście przemian zachodzących na polu pedagogiki, psychologii i socjologii przy jednoczesnym uwzględnieniu specyfiki zawodu nauczyciela-bibliotekarza. Zwrócił między innymi uwagę na podwójny status pracownika biblioteki szkolnej, który wymaga posiadania zarówno kwalifikacji bibliotecznych, jak i pedagogicznych. Ten stan rzeczy winien znajdować swoje odzwierciedlenie w programie specjalizacji „Biblioteki szkolne”.

Prof. dr hab. inż. Adam Górski (USz) omówił *Niekonwencjonalne kształcenie bibliotekarzy w aspekcie zadań informacji naukowej.* Autor uważa, że pomimo

stosowania nowoczesnych, komputerowych technologii występuje ciągły niedobór w zakresie informacji wyselekcjonowanej i inteligentnie przetworzonej, a przecież takiej najbardziej oczekują potencjalni użytkownicy bibliotek. Powstawanie odpowiednio przetworzonych dokumentów jest możliwe tylko dzięki wykorzystywaniu operacji: analizowania, selekcjonowania, porównywania, tłumaczenia, oceniania, wyjaśniania, syntetyzowania, uogólniania, co oczywiście wymaga posiadania rozległej wiedzy. Wobec tego faktu, jak i również przy uwzględnieniu „Raportu o stanie systemu edukacji” MEN z dnia 5 kwietnia 1995 r., referent podkreślił konieczność rozszerzenia niekonwencjonalnych, pozauczelnianych form kształcenia w zakresie informacji naukowej ściśle związanych z działalnością praktyczną.

Dr hab. Elżbieta Barbara Zybert (UW) przedstawiła zagadnienie *Teorii i praktyki informacji edukacyjnej w Europie po 1989 roku*. W centrum uwagi znalazł się problem dostosowywania polskich standardów z zakresu edukacji do wymogów obowiązujących w Europie Zachodniej, poprzez nawiązywanie współpracy z organizacjami o zasięgu międzynarodowym. Po 1989 r. nastąpiło znaczne rozszerzenie kręgu odbiorców informacji edukacyjnej, a także różnych form działania służących jej rozwijaniu i upowszechnianiu. Do szczególnie istotnych można zaliczyć: utworzenie European Centre for Global Interdependence and Solidarity i European Network on School Links and Exchanges, jak również programy Europe at School, HELIOS, oraz SOKRATES i LEONARDO. Nie bez znaczenia wydają się być prace, których celem jest utworzenie (m.in. w Polsce) agend EURIDICE oraz nowoczesnych systemów informacji edukacyjnej.

Prof. dr hab. Marcin Drzewiecki (UW) w wypowiedzi *Biblioteka i informacja w środowisku współczesnej szkoły: refleksje na temat przygotowania biblioteczno-informacyjnego przyszłych użytkowników bibliotek akademickich* poddał krytyce zjawisko całkowitego braku współdziałania bibliotek szkolnych i akademickich. Wspólnym zadaniem obu sieci jest przysposabianie użytkowników do wyszukiwania i korzystania z informacji utrwalaonych w różnego typu dokumentach. Rozwijanie kultury informacyjnej wiąże się w fazie wstępnej z działalnością bibliotekarzy szkolnych, a następnie jej pogłębienie następuje (lub następować powinno) dzięki pracy bibliotekarzy akademickich. Sprawę istotną stanowi rozwijanie takiej współpracy pomiędzy tymi bibliotekami, która umożliwi studentom już na pierwszym roku swobodne korzystanie z zasobów księżnic akademickich. Autor przedstawił szczegółowo możliwości współdziałania obu placówek w zakresie dydaktyki informacji.

Do uczestników konferencji został skierowany list otwarty prof. dra hab. Mariana Walczaka z Państwowego Ośrodka Kształcenia bibliotekarzy w Jarocinie zatytułowany *Rola nauczyciela-bibliotekarza w realizacji permanentnej edukacji kulturalnej*. Zostało tu określone miejsce biblioteki jako centrum multimedialno-informacyjnego wspomagającego proces nauczania i wychowania w systemie szkolnym. Celem jej działania jest wykształcenie nowoczesnego społeczeństwa obywatelskiego. Taka rola biblioteki wymaga od jej pracowników nie tylko zna-

jomości źródeł informacji i obsługi nowoczesnych urządzeń technicznych, ale także pełnienia funkcji pedagogów i animatorów kultury.

Pierwszy dzień obrad zakończył się żywą dyskusją, w której próbowano określić cechy i umiejętności charakterystyczne dla dobrego nauczyciela-bibliotekarza. Zastanawiano się także nad formami i metodami służącymi do realizacji tego zadania. Wszyscy uczestnicy byli zgodni, iż dobry bibliotekarz musi posiadać bogatą osobowość, zapewniającą łatwy kontakt z użytkownikiem oraz ułatwiającą prowadzenie najróżniejszych ekspansywnych form działania służących upowszechnieniu szkolnej książki jako centrum edukacyjno-informacyjnego. Prof. Marcin Drzewiecki i prof. Jerzy Jarowiecki uważają, iż należy wypracować taki model nauczania, w którym biblioteka będzie nieodłącznym elementem systemu szkolnego. Ten postulat wydaje się być szczególnie aktualny w kontekście zbliżającej się reformy oświaty zmierzającej do stworzenia nowej, miejmy nadzieję, lepszej szkoły. Pewną szansą mogą okazać się międzynarodowe programy, których realizacja wpłynęłaby między innymi na rozwój zaniedbanej obecnie informacji edukacyjnej. Dr Zdzisław Gębołyś, pomimo że nie jest przeciwny rozwijaniu tego typu inicjatyw o zasięgu międzynarodowym, to jednak sugeruje ściśle ich kontrolowanie i analizowanie w celu uniknięcia przejścia na grunt Polski ewentualnych błędów czy niedopatrzeń. Prof. Jerzy Ratajewski i prof. Jerzy Jarowiecki zwracali uwagę na nieodzowność rozwijania oraz doskonalenia dydaktyki akademickiej w procesie kształcenia studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Pomimo że nie deprecjonują tradycyjnych metod nauczania, to jednak wskazują na możliwość częstszego stosowania form poszukujących zmuszających do szczególnego wysiłku intelektualnego. Prof. Jerzy Ratajewski zamykając dyskusję stwierdził, że trzeba kształcić w kierunku właściwego pojmowania roli biblioteki zarówno bibliotekarzy, dyrektorów szkół, urzędników administracji państwowej, jak i wszystkich potencjalnych jej użytkowników.

W następnym dniu konferencji obrady odbywały się w dwóch sekcjach. Sekcja pierwsza zatytułowana „Przygotowanie do zawodu bibliotekarza, tradycja i współczesność” obfitowała w referaty związane z niemieckim bibliotekoznawstwem i informacją naukową. Prof. dr hab. Bogumiła Kosmanowa (WSP – Bydgoszcz) omówiła ewolucję zawodu bibliotekarza w Niemczech XVIII i XX wieku na przykładzie Herzog August Bibliothek. Autorka przedstawiła elitarny model bibliotekarza, a także przybliżyła historię tej wielkiej placówki badawczej, muzealnej i wydawniczej. Dr Zdzisław Gębołyś (UŚ) w referacie *Kształcenie bibliotekarzy szkolnych w nowych krajach związkowych RFN – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość* dokonał porównania struktury programów nauczania obowiązujących w różnych typach niemieckich szkół przygotowujących pracowników bibliotek. Zwrócił także uwagę na całą złożoną infrastrukturę bibliotekarstwa szkolnego w RFN. Wystąpieniu towarzyszyła prezentacja licznych materiałów faktograficznych ujętych w postaci tabel. Dr Maria Juda (UMCS) w komunikacie *Kształcenie zawodowe w zakresie księgo- i bibliotekoznawstwa w Niemczech* przeanalizowała

historię i stan obecny zinstytucjonalizowanych form nauczania istniejących na obszarze tego kraju. Dr Kordula Szczechura (WSP – Olsztyn), korzystając z wyników badań na temat studenckich praktyk zawodowych, omówiła ich znaczenie dla edukacji bibliotekarzy na poziomie akademickim. Porównane zostały modele obowiązujące w Polsce, Niemczech i Białorusi. Dr Władysław Marian Witek (WSP – Kielce) zaprezentował działalność Józefa Podgórecznego jako nauczyciela i bibliotekarza. Mgr Joanna Kapusta (IOS – Kraków) oraz mgr Beata Jewuła (UJ) w swoich wystąpieniach scharakteryzowały różne aspekty wykorzystywania materiałów audiowizualnych i multimedialnych. Zdaniem Joanny Kapusty, pomimo prawnego zakwalifikowania tych nowoczesnych dokumentów do materiałów bibliotecznych, ciągle przysparzają one wiele trudności pracownikom bibliotek i ich użytkownikom. Niemniej jednak powszechne wykorzystywanie tego typu nośników informacji jest koniecznością wynikającą z ich możliwości technicznych. Mają one zastosowanie w dydaktyce, badaniach naukowych, kulturze i rozrywce, dlatego też muszą znaleźć swoje miejsce zarówno w programach nauczania, jak również w pracach badawczych z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Mgr Beata Jewuła określiła psychologiczne uwarunkowania nauczania i uczenia się przy wykorzystaniu materiałów audiowizualnych-multimedialnych. Stosowanie tych nowoczesnych środków przekazu informacji wpływa na podwyższenie poziomu pobudzenia emocjonalnego, co w konsekwencji owocuje lepszymi efektami całego procesu dydaktycznego. Pod nieobecność mgr Beaty Łaszewskiej-Radwańskiej najważniejsze tezy jej referatu dotyczącego zainteresowań czytelnicych studentów Instytutu Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego przedstawił mgr Marek Glogier (WSP – Kraków).

W sekcji drugiej pierwsze dwa wystąpienia były poświęcone problematyce pedagogicznego przygotowania przyszłych bibliotekarzy i nauczycieli informacji naukowej w Uniwersytecie Jagiellońskim i Uniwersytecie Wrocławskim. Dr hab. Wanda Pindłowa (UJ) określiła dydaktykę jako immanentną część działalności bibliotekarza a więc również i pracownika informacji naukowej. Wiedza pedagogiczna przekazywana studentom z UJ dotyczy wszystkich poziomów nauczania: szkoły podstawowej, średniej, wyższej a także osób już pracujących. Mgr Bogumiła Staniow (UWr) szczegółowo przeanalizowała program realizowany na specjalizacji „Biblioteki szkolne i pedagogiczne”. Istotną jego cechą stanowi problemowy sposób przekazywania wiedzy poparty działalnością praktyczną.

Kolejne dwa wystąpienia dotyczyły funkcji biblioteki szkolnej jako centrum informacyjnego i dydaktycznego. Dr Barbara Kamińska-Czubała (WSP – Kraków) wyszczególniła umiejętności niezbędne dla bibliotekarza pragnącego realizować nowoczesny model biblioteki szkolnej. Należą do nich:

- wyszukiwanie informacji w katalogach *on-line* oraz na dyskach optycznych,
- selekcjonowanie dla nauczycieli różnych przedmiotów materiałów metodycznych i dydaktycznych,
- korzystanie z list dyskusyjnych, elektronicznej poczty i czasopism,

– wykorzystywanie hipermedialnych źródeł informacji (encyklopedie multimedialne, system WWW),

– prowadzenie intensywnej działalności dydaktycznej i reklamowej na rzecz upowszechniania materiałów zgromadzonych w bibliotece.

Autorka zaznaczyła, iż nowy program nauczania informacji naukowej, realizowany od dwóch lat w krakowskiej WSP, rozwija właśnie te umiejętności na podbudowie wiedzy wyniesionej z innych przedmiotów. Dr Hanna Batorowska (WSP – Kraków) uważa, że istnieje konieczność wprowadzenia przedmiotu w szkołach podstawowych i średnich, który przygotuje uczniów do korzystania z komputera, jako nowoczesnego narzędzia wyszukiwania informacji. Nauczyciel-bibliotekarz ze względu na to, że dysponuje zarówno odpowiednimi umiejętnościami, jak i przygotowaniem pedagogicznym, może z powodzeniem realizować tę funkcję, wymaga to jednak modernizacji programu przysposobienia bibliotecznego oraz zwiększenia liczby godzin przeznaczonych do jego realizacji.

Dr Lidia Ippoldt (WSP – Kraków) postuluje wprowadzenie elementów terapii zajęciowej dla wszystkich studentów bibliotekoznawstwa. Jest to konieczne w celu przygotowania przyszłych pracowników bibliotek do pracy z czytelnikiem niepełnosprawnym. To właśnie ta kategoria użytkowników ma różnego rodzaju problemy z odbiorem informacji i dlatego musi spotkać się ze szczególną troską oraz fachowym działaniem ze strony bibliotekarza. Dr Janusz Michułowicz (UŚ) zaprezentował konspekty imprez bibliotecznych oraz ogólne zasady ich tworzenia. Mgr Zofia Drabek (WOM – Kraków) dokonała analizy form doskonalenia nauczycieli bibliotekarzy, których inicjatorem był Wojewódzki Ośrodek Metodyczny w Krakowie w latach 1991–1996. Oprócz jednodniowych konferencji i zespołów przedmiotowo-metodycznych referentka wymieniła formy dłuższe, kilkudziesięciogodzinne, takie jak: seminaria, warsztaty metodyczne i kursy specjalne.

Drugi dzień obrad zakończyła dyskusja plenarna. Zgodzono się, że podmiotem każdej biblioteki, jak również ośrodka informacji naukowej jest człowiek. Biblioteka funkcjonuje dla użytkownika, a o jej formie i sprawności działania decyduje przede wszystkim bibliotekarz. Pomimo że uczestnicy obrad określili umiejętności i kompetencje niezbędne do właściwego spełniania zadań wychowawczych, dydaktycznych i informacyjnych, to jednak nie było konsensusu co do treści programu realizowanego na kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowa. Niemniej jednak zasadnicze cele konferencji zostały osiągnięte. Przedstawiono bogaty pod względem merytorycznym materiał oraz wymieniono poglądy i doświadczenia. Problem kształcenia nauczycieli-bibliotekarzy został rozpatrzony w bardzo różnych aspektach, co z pewnością wpłynie korzystnie na zmiany programów i form nauczania studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej.